Val II, Issue:VIII, Sept 2012

ISSN : 2230-7850

Indian Streams Research Journal

Monthly Multidisciplinary Research Journal

Executive Editor
Ashok Yakkaldevi

Editor-in-Chief
H.N. Jagtap

Welcome to ISRJ

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2230-7850**

Indian Streams Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial Board readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

International Advisory Board

Flávio de São Pedro Filho
Federal University of Rondonia, Brazil

Kamani Perera
Regional Centre For Strategic Studies, Sri Lanka

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya [Malaysia]

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Titus Pop

Mohammad Hailat
Dept. of Mathmatical Sciences, University of South Carolina Aiken, Aiken SC 29801

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Catalina Neculai
University of Coventry, UK

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

George - Calin SERITAN
Postdoctoral Researcher

Hasan Baktir
English Language and Literature Department, Kayseri

Ghayoor Abbas Chotana
Department of Chemistry, Lahore University of Management Sciences [PK]

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Horia Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Ilie Pintea,
Spiru Haret University, Romania

Xiaohua Yang
PhD, USA

Nawab Ali Khan
College of Business Administration

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur University, Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University, Kolhapur

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary, Play India Play (Trust),Meerut

Iresh Swami
Ex - VC. Solapur University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

S.Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

Sonal Singh

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

R. R. Yalikar
Director Managment Institute, Solapur

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science YCMOU, Nashik

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

S.KANNAN
Ph.D , Annamalai University,TN

Satish Kumar Kalhotra

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.isrj.net

Indian Streams Research Journal
Volume 2, Issue. 8, Sept 2012
ISSN:-2230-7850

Available online at www.isrj.net

ORIGINAL ARTICLE

गोंधळ एक विधीनाटय

राजू सोनवणे

एम.जी.एम.नाटयशास्त्र महा.औरंगाबाद..

प्रस्तावना :–

महाराष्ट्राची संस्कृती विविधतेने नटलेली असून परंपरागत कला प्रकारांना या ठिकाणी अतिशय महत्त्वाची स्थान आहे. श्रध्दा म्हणून व रंजनाचा भाग म्हणून महत्त्वाचे स्थान या परंपरागत ग्रामसंस्कृतीशी निगडीत असर्णाया घटकांना आहे. विशिष्ट धार्मिक संप्रदाय असर्णाया मानर्णाया लोकसमुदायासाठी लोक जागराचे कार्यक्रम घातले जातात.अशा प्रकारचे कार्यक्रम कुलाचार म्हणून घरात विवाह संपन्न झाल्यावर मुल झाल्यावर नवस फेडण्यासाठी आदी करणास्तव घातले जातात. हे असे सादरीकरण गावातील देवळाच्या सभामंडपात वाडयाच्या अंगणात मोकळया ठिकाणी ओसरीत किंवा ओसरीबाहेर आदी ठिकाणी घातले जाते. सादरकर्ते त्या त्या परंपरेतील लोक असतात. उदा.गोंधळी वार्घ्यामुरळी भराडी बोहाडावाले इ.विशिष्ट संप्रदायानुसार विशिष्ट तर्हेने 'मांडपुजा' मांडून यजमानाच्या साक्षीने प्रथम धार्मिक विधी पुजा आदी प्रकार पूर्वार्धात होऊन मग गण गौळण आख्यान आदी कार्यक्रम सादर केले जातात.

गोंधळ घालणे हा देवीच्या उपासना विधीतील लौकिक पातळीवरचा सादरीकरणातील विधी आहे. हा विधी महाराष्ट्रात बहुतेक धर्मात साजरा केला जातो. मराठी लोकजीवनात गोंधळी आणि त्यांच्या 'गोंधळाला' एक विशेष स्थान आहे. घराण्याचा एक कुलचार म्हणून देवीच्या उपासनेचा एक भाग म्हणून 'गोंधळ' घालण्याची प्रथा महाराष्ट्रातील काही घराण्यात आजही प्रचलित आहे. धार्मिक आणि सांस्कृतिकदृष्टया गोंधळाला महत्त्व असल्याने आजपर्यंत गोंधळयाच्या परंपराही टिकून आहेत. महाराष्ट्रात लग्न˘ मुंजीनंतर कुलदेवतेच्या नावाने गोंधळ घालण्याचा कुलाचार देशस्थ ब्राह्मणात आणि बहुतेक सर्ाया मराठी व इतर जाती˘ जमातीत आहे. गोंधळी हे रेणुकेचे व तुळजाभवानीचे उपासक आहेत. आपली उत्पत्ती जमदग्नी आणि रेणुका यांचेपासुन झाली असून माहूर हे आपले मुळ स्थान आहे अशी गोंधळयांची परंपरागत धारणा आहे.

गोंधळी हे अंगामध्ये अंगरखा व गळयात कवडयाची माळ घालून डोक्यावर कंगणीदार पगडी चढवून ज्या ठिकाणी पुजा मांडलेली असते त्या समोर अंगणआत किंवा घराच्या ओसरीवर आपला कार्यक्रम उभा करतात. त्यांच्याबरोबर संबळ तुणतुणे घाटी व गाण्यासाठी काही गायक असतात. समोर चोरंगावर घळण पसरवून त्यावर चौक मांडला जातो. त्या चौकाच्या घाटावर देवीची स्थापना केली जाते. चौकाभोवती शाळूच्या ह्यज्वारीच्याह किंवा उसाच्या ताटांचे ताटवे ह्यमखरह उभे केलेले असते. देवीच्या पुजेनंतर यजमान दिवटी प्रज्वलित करतो. गोंधळ संपेपर्यंत यजमानाचे दिवटीत तेल घालून दिवटी प्रज्वलित ठेवायची चालते. गोंधळयाची बहुतेक गाणी 'गोंधळाच्या' निमित्ताने गायिलेली असतात. त्यांच्या बहुतेक गीतांचे स्वरूप धार्मिक आणि देवदेवतापर असले तरी काही सामाजिक आशय असलेली गीतेही गातो.

गोंधळयाचा गोंधळ नृत्य नाटय संगीत या दृष्टीने वैशिष्टयपूर्ण आहे.

परभणीचे संगीत नाटक अकादमी पुरस्कार प्राप्त स्व.राजारामबापू कदम हे गोंधळमहर्षी म्हणून ख्यातकीतं आहे. त्यांच्या गोंधळातील नृत्य नाटय संगीत हे वैशिष्टयपुर्ण असायचे म्हणूनच त्यांनी पॅरिसमध्ये घातलेल्या 'गोंधळाची' चर्चा झालेली आहे.

गोंधळाच्या प्रयोगाचे पूर्वरंग व उत्तरंग असे दोन भाग असतात. पूवरंगात लोकरंगभूमी भ्आरली जाते. तर उत्तररंगात हा भार उतरविला जातो. पूर्वरंगात देवतेची प्रतिष्ठापना पुजा आवाहन देवता अवतरण आणि संकिर्तन किंवा देवता गुणगान असते.

उत्तररंगात पौराणिक कथाभागावर आख्यान साभिनय सादर केले जाते आणि शेवटी देवीची आरती करून देवतेची बोळवण केली जाते.

संदर्भ :-

˘लोकसंस्कृती अम्तःप्रवाह˘ डॉ.शरद व्यवहारे
˘लोकवाड.मयशास्त्र डॉ.गंगाधर मोरजे
˘लोकधर्मी नाटयाची जडणघडण˘ डॉ.शरद व्यवहारे
˘लोकरंगभूमी˘ डॉ.प्रभाकर मांडे

Please cite this Article as : राजू सोनवणे , गोंधळ एक विधीनाटय : **Indian Streams Research Journal (Sept. ; 2012)**

Publish Research Article

International Level Multidisciplinary Research Journal

For All Subjects

Dear Sir/Madam,

We invite original unpublished research paper. Summary of Research Projetc, Theses, Books and Books Review of publication, You will be pleased to know that our journals are..

Associated and Indexed, India

- *OPEN J-GATE*
- *International Scientific Journal Consortium Scientific*

Associated and Indexed, USA

- Google Scholar
- DOAJ
- EBSCO
- Index Copernicus
- Academic Journal Database
- Publication Index
- Scientific Resources Database
- Recent Science Index
- Scholar Journals Index
- Directory of Academic Resources
- Elite Scientific Journal Archive
- Current Index to Scholarly Journals
- Digital Journals Database
- Academic Paper Database
- Contemporary Research Index

Indian Streams Research Journal
258/34, Raviwar Peth Solapur-413005, Maharashtra
Contact:- 9595359435
E-Mail- ayisrj@yahoo.in / ayisrj2011@gmail.com
Website: www.isrj.net